



EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ПЕТО ОТДЕЛЕНИЕ

ДЕЛО Я.Т. СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

(Жалба № 41701/16)

РЕШЕНИЕ

Член 8 • Зачитане на неприкосновеността на личния живот • Неоснователен отказ да се предостави на транссексуално лице преназначаване на пола в гражданския регистър, въпреки че неговия външен вид, социална и семейна идентичност са били променени от дълго време • Правна рамка, позволяваща молбата за смяна на пола да бъде разгледана по същество, дори и при липса на специфична процедура в това отношение • Няма нарушение на физическата неприкосновеност на жалбоподателя, тъй като той не може да се подложи на хирургическа интервенция без смяната на пола му да бъде предварително призната със съдебно решение • Запазване на принципа, че лицата нямат право да разполагат със своя статут, по-специално по отношение на име и пол, за надеждност и съгласуваност на гражданското състояние, обосноваващ установяването на строги процедури за проверка на основните причини за искане за правна промяна на самоличността • Липса на мотиви от съдилищата относно точното естество на обществения интерес, обосноваващ отказа и балансирането на този интерес с правото на кандидата да признае своята сексуална идентичност • Препоръки, издадени от международни органи относно мерки, позволяващи промяната на името и пола в официалните документи своевременно, прозрачно и достъпно

СТРАСБУРГ

9 юли 2020 г.

ОКОНЧАТЕЛНО

09.10.2020 г.

Това решение стана окончателно съгласно член 44, параграф 2 от Конвенцията. То може да претърпи промени във формата.

По делото Я.Т. срещу България,

Европейският съд по правата на човека (пето отделение) заседаващ в състав, състоящ се от:

Síofra O'Leary, председател,

Ganna Yudkivska,

Mārtiņš Mits,

Lëtif Hüseyinov,

Lado Chanturia,

Anja Seibert - Fohr, съдии,

Mira Raycheva, *ad hoc* съдия

и Victor Soloveytschik, *заместник-секретар на отделението,*

След разисквания в закрито заседание на 16 юни 2020 г.

Постановява следното решение, прието на същата дата:

ПРОИЗВОДСТВО

1. В основата на делото е жалба (№ 41701/16) срещу Република България, един от чиито граждани, г-н Я.Т. („Жалбоподател“), е сезирал Съда на 12 юли 2016 г. съгласно член 34 от Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи („Конвенцията“). Председателят на специализираното отделение уважи искането на жалбоподателя за неразкриване на самоличността му (член 47, параграф 4 от регламента).

2. Жалбоподателят е представляван адв. Н. Добрева, адвокат в София. Българското правителство („Правителството“) е представлявано от правителствения агент, г-жа К. Радкова, от Министерството на правосъдието.

3. В жалбата си жалбоподателят, който е транссексуален, посочва по-специално нарушаване на правото му на неприкосновеност на личния живот по смисъла на член 8 от Конвенцията, тъй като не е могъл да получи промяна във вписването на пола му, както и на имената му в гражданските регистри.

4. На 15 декември 2016 г. Правителството е уведомено за жалбата.

5. На 20 март 2017 г. неправителствените организации „*ADF International*“, Български хелзинкски комитет, „*Трансджендър Юрпън*“, „*ИЛГА-Юрпън*“ и Фондация „*Ресурсен център – Билитис*“ получиха разрешение за встъпване в писмената процедура (член 36, параграф 2 от Конвенцията и член 44, параграф 3 от Правилника за дейността на Съда). Последните три организации представиха съвместна интервенция.

6. На 17 ноември 2016 г. съдия Йонко Грозев, избран за България, се отведе от разглеждането на делото (член 28, параграф 3 от Правилника за дейността на Съда). На 18 май 2020 г. председателят на състава назначава г-жа Мира Райчева за съдия на негово място като *ad hoc* съдия

(член 26, параграф 4 от Конвенцията и член 29, параграф 1, буква а) от Правилника за дейността на Съда).

ОТ ФАКТИЧЕСКА СТРАНА

I. ОБСТОЯТЕЛСТВАТА ПО КОНКРЕТНИЯ СЛУЧАЙ

7. Жалбоподателят е роден през 1970 г. Живее в Стара Загора.

8. По рождение е регистриран като жена с женско собствено име. Жалбоподателят заявява, че още като юноша разбрал, че половата му идентичност е мъжка. Така той води социален живот като мъж с мъжко име и фамилия. От 2008 г. живее в съжителство с жена, родила 2010 г. дете чрез изкуствено осеменяване от донор. Понастоящем жалбоподателят и детето се идентифицират като баща и син. На снимката на личната му карта, издадена през месец ноември 2011 г., жалбоподателят изглежда като мъж. Според медицинска експертиза, изготвена на 28 май 2014 г., жалбоподателят е имал характеристиките на истински транссексуализъм със съзнателна и постоянна идентификация като от мъжки пол.

9. През 2014 г., като част от сексуалния си преход, по своя инициатива, жалбоподателят се е подложил на операция за отстраняване на млечните жлези и паренхимната тъкан.

10. На неуточнена дата през 2015 г. жалбоподателят е сезирал районния съд в Стара Загора („*Районен съд*“) с жалба по членове 19, 25 и 27 от Закона за гражданската регистрация (вж. параграфи от 15 до 18 по-долу). По-конкретно е поискал в електронните регистри да бъдат променени собственото, бащиното и фамилното му име, както и посочването на пола и единния му граждански номер. Той твърди, че съдържащите се в тях данни не съответстват на действителността и че желае промяната им да се извърши по съдебен път, така че общината да бъде задължена да нанесе посочените по-горе промени в регистрите за гражданско състояние. В подкрепа на искането си жалбоподателят е приложил медицинската експертиза от 28 май 2014 г. и документите, свързани с хирургическата интервенция, на която е бил подложен през 2014 г. (параграфи 8 и 9 по-горе).

11. С решение от 21 октомври 2015 г. районният съд е разгледал молбата на жалбоподателя и е отхвърлил исканите изменения. На първо място, от процесуална гледна точка, Районният съд е отбелязал, че производството, образувано от жалбоподателя на основание член 19, алинея 1 от Закона за гражданската регистрация, е проведено на основание член 73 от същия закон. След това, въз основа на медицинската експертиза той е установил, че без съмнение жалбоподателят е транссексуален. Накрая е разгледал същността на въпроса за промяната на пола и е поясnil, че членове 73 и 76 от Закона

за гражданската регистрация позволяват промени в данните за гражданското състояние на лицата. От друга страна е заявил, че тези разпоредби не позволяват проверка на истинността на фактическите обстоятелства, въз основа на които са регистрирани данните за гражданското състояние. В конкретния случай фактическите обстоятелства към момента на раждане на жалбоподателя доказват, че той е с женски полови белези. Поради това съдът не може да приеме, че жалбоподателят следва да се счита от мъжки пол. Той е припомнил, че българското законодателство определя два пола, женски и мъжки, въз основа на действителните полови белези и че няма критерий, свързан с транссексуалния статус, според който едно лице от женски пол може да бъде допуснато да принадлежи към противоположния пол. Районният съд е добавил, че „различен от този извод би представлявал драстично нарушение на материалния и процесуалния закон. Признаването, че дадено лице принадлежи към определен пол като правен факт, въз основа на личното психологическо усещане на това лице за този конкретен пол, е не само нарушение на закона, но и би създавало ново състояние у заинтересованото лице, което то в действителност може да не приеме.“ На второ място, що се отнася до смяната на името, съдът е посочил, че според закона, формирането на бащиното и фамилното име се определя в зависимост от пола. В конкретния случай при липсата на вписване в гражданските регистри, че жалбоподателят е мъж, е невъзможно да се променят и имената му. В разпоредителната част на решението си Районният съд е уточнил, че отхвърля като неоснователни искането на молителя за промяна на името му, както и исканията, свързани с признаването на промяната на посочването на пола от „женски“ на „мъжки“ и промяната на единния граждански номер в съответните граждански регистри.

12. Жалбоподателят обжалва това решение пред Старозагорския окръжен съд („Окръжен съд“). Твърди, че на първа инстанция съдът не е анализирал доказателствата, които според него потвърждават неговото дълбоко и постоянно усещане, че е мъж в женско тяло. Твърди също така, че международните стандарти относно транссексуалността се застъпват като първа стъпка в сексуалния преход за промяна на данните за гражданско състояние, така че имената и пола да съответстват на психологическата полова идентичност. Тази стъпка би направила възможно провеждането на следващите стъпки за промяна на пола чрез медицински интервенции. На последно място, жалбоподателят твърди пред Окръжния съд, че други национални съдилища са признали правото на транссексуални лица на смяна на пола и е представил копия от съдебни решения в това отношение.

13. С окончателно решение от 19 февруари 2016 г. Окръжният съд е потвърдил изцяло решението на Районния съд. Той е добавил, че според доказателствата жалбоподателят има чувство за мъжка идентичност, въз

основа на което е демонстрирал мъжко социално поведение и че доброволно се е подложил на хирургическа интервенция, а не поради медицински причини. Окръжният съд е счел, че „хирургическите процедури обаче не променят истинския пол на лицето, а само външния му вид и половата му морфология. Ето защо [...] единствено социално-психологическият стремеж на дадено лице не може да бъде основание за решение за преназначаване на пола. Молбата се отнася до правното признаване на смяната на пола, когато такава смяна в действителност изглежда непълна и изкуствена. Това би довело до ситуация на произвол, която несъмнено би се отразила на стабилността на социалния живот“. Окръжният съд е установил, че отказът за промяна на вписванията в регистрите по гражданското състояние не представлява намеса в личния живот на жалбоподателя съгласно член 8 от Конвенцията, тъй като жалбоподателят е извършил действие, но не се е оплакал от държавна намеса в личния му живот. Що се отнася до съществуващата българска съдебна практика, признаваща правото на транссексуалните лица на смяна на пола (точки 24 и сл. по-долу), на която жалбоподателят се позовава, Окръжният съд е заявил, че не се счита за обвързан от нея и че правната сигурност изисква промените в гражданското състояние да бъдат изрично предвидени от закона и да се извършват под съдебен контрол. Накрая в решението на Окръжния съд се съдържа позоваване, според което се изключва касационно разглеждане.

14. При представяне на своите бележки в отговор на становището на Правителството жалбоподателят е представил подписана декларация от 9 май 2017 г. Според тази декларация през месец юни 2014 г. и отново през 8 март 2016 г. той се е консултирал с двама пластични хирурзи, А.Е. и Р.Р., с оглед завършване на процеса по смяна на пола. Двамата лекари са информирали жалбоподателя, че са готови да извършат необходимите интервенции, ако преназначаването на пола бъде предварително признато с окончателно съдебно решение и при представяне на актуализиран документ за самоличност. Добавили са, че в противен случай, ще бъдат наказателно преследвани за тежки телесни повреди.

II. СЪОТВЕТНОТО ВЪТРЕШНО ПРАВО И ПРАКТИКА

A. Закон за гражданската регистрация

15. Съгласно член 4, алинея 3 от Закона за гражданската регистрация от 1999 г., (*Закон за гражданската регистрация*), влязъл в сила на 5 юли 1999 г., кметовете на общините отговарят за вписванията в регистрите. Член 8 от закона предвижда, че основните данни за гражданското състояние са името, датата и мястото на раждане, пола,

гражданството и единния граждански номер. Съгласно чл. 9 от закона, имената на българските граждани, родени на територията на България, се състоят от собствено име, бащино име и фамилия, като и трите са вписани в акта за раждане. Бащините и фамилните имена се формират въз основа на бащиното име и фамилия плюс наставките -ов/ев или -ова/ева според пола на лицето, освен когато първото име на бащата не го позволява или когато тези имена не съответстват на семейните, етническите или религиозните традиции на родителите (членове 13 и 14 от закона).

16. Член 19 от закона предвижда изрична процедура за промяна на собственото име, бащиното и фамилното име. Всъщност, съдът може да приеме такова писмено искане, при условие че името на жалбоподателя води до подигравки, то е позорно или публично неприемливо, или ако важни обстоятелства го налагат.

17. Член 27 от същия закон предвижда, че данните, съдържащи се в личните цифрови досиета, се актуализират от общинската администрация въз основа на актовете за гражданско състояние и съдебно решение. Регистрите на населението се водят в електронна форма и се състоят от личните цифрови файлове на всички физически лица, които съдържат освен другите данни и името, пола и единния граждански номер (чл. 22, 23 и 25 от закона). Що се отнася до акта за раждане, той между другото съдържа и единния граждански номер, пола и името на лицето (чл. 45, ал. 1 от закона).

18. Промените в данните, съдържащи се в актовете за гражданско състояние, се извършват по съдебен или административен ред. По отношение на определени данни, включително име и пол, това е възможно само по съдебен ред (членове 73 и 76 от закона). Съгласно член 280, ал. 2, точка 2 от Гражданския процесуален кодекс решенията, взети в рамките на производство за промяна на името, не подлежат на обжалване чрез касация.

В. Разпоредби относно документите за самоличност

19. Раздел 9 от Закона за българските лични документи (*Закон за българските лични документи*) от 1999 г. предвижда, че в случай на промяна, по-конкретно на имената, единния граждански номер и пола, съответното лице е длъжно да подаде заявление за издаване на нови документи за самоличност в срок от 30 дни. Съгласно членове 20 и 22 от Правилника за издаване на лични документи на Министерския съвет от 2010 г., при искане за промяна на пола, ако това не е вписано в базата данни на регистрите на гражданското население, се представя официален документ, изготвен от компетентните органи.

С. Граждански процесуален кодекс

20. Съгласно член 127 от Гражданския процесуален кодекс (влязъл в сила на 1 март 2008 г.) гражданският иск трябва да бъде предявен в писмена форма и трябва да посочва, между другото, съда, съответните данни, свързани с ответника, изложението на обстоятелствата, на които се основава искът, и съдържанието на иска. Член 129 от Кодекса постановява, че съдът трябва да провери съответствието на молбата с член 127 и в случай на установени нередности трябва да уведоми ищеца, за да ги коригира в едноседмичен срок. След първоначалната размяна на молбите на страните съдът на първа инстанция е длъжен, в съответствие с член 146, алинея 1, да изготви доклад. Той трябва да съдържа следните елементи: обстоятелствата, въз основа на които ищецът претендира за правата си, правната характеристика на правата, изтъкнати от ищеца, и на реципрочните права на ответника, фактическите обстоятелства и правата, които се считат за установени, указания за разпределението на тежестта на доказване по отношение на останалите обстоятелства, които трябва да бъдат установени. След това съдът приканва страните да представят своите забележки във връзка с настоящия доклад и съдържащите се в него указания, както и да предприемат необходимите стъпки за продължаване на производството (член 146, алинея 3).

21. Членове 542 и 547 от Гражданския процесуален кодекс предвиждат безплатно съдебно производство, (*охранително производство*) което дава възможност на районния съд да коригира грешки в документи, удостоверяващи определени факти, като актове за гражданско състояние, когато законът не предвижда друго производство за това.

D. Наказателен кодекс

22. Член 128 от Наказателния кодекс постановява, че причиняването на репродуктивна неспособност на друго лице е равносилно на нанасяне на тежка телесна повреда – деяние, наказуемо с лишаване от свобода за срок от три до десет години.

Е. Закон за защита от дискриминация

23. Съгласно чл. 4, алинеи 1 и 2 от Закона за защита от дискриминация, като пряка дискриминация се определя като всяко неблагоприятно третиране на лице единствено на основание пол, раса, етническа принадлежност, човешки геном, гражданство, произход, религия или религиозни убеждения, образование, убеждения, политическа принадлежност, възраст, сексуална ориентация, семейно

или имуществено положение или всяка друга характеристика, определена със закон или с международен договор, по който Република България е страна. Съгласно параграф 1, точка 17 от обяснителните разпоредби на този закон характеристиката за „пол“, визирана от този закон, включва и случая на смяна на пола.

Г. Вътрешна съдебна практика относно смяната на пола

24. В хода на висящото пред Съда производство бяха представени няколко примера за съдебни решения, свързани с искания за смяна на пола в официалните регистри и документи, включително документи за гражданско състояние.

25. Що се отнася до последвалото съдебно производство, според мнозинството от тези примери съдилищата са разгледали молбите за преназначаване на пола в контекста на общото съдебно производство, предвидено в член 73 от Закона за гражданската регистрация. По две дела съдилищата разглеждат такива искания в рамките на безплатно съдебно производство въз основа на членове 542 и 547 от Гражданския процесуален кодекс. (*решение от 15.06.2011 г. на РС - Пазарджик по гр.д. № 343/2011 г.*, и *решение № 34 от 15.03.2013 г. на СРС по гр.д. № 23230/2012 г.*).

26. Измежду представените примери от съдебната практика само един случай се отнася до отказа да се разгледа молба за смяна на пола с обосновката, че липсва правно основание. Това е решение на Старозагорския районен съд на заседание само с един съдия, който е бил същият съдия, който е разглеждал и делото на жалбоподателя. С това решение се прекратява производството във връзка с молба за смяна на пола на основание, че българското законодателство не предвижда специфична процедура в това отношение, противно на предвиденото за промяната на името. В това дело съдът е уважил молбата на съответното лице за смяна на името, съгласно член 19 от Закона за гражданската регистрация (*определение от 02.05.2007 г. на РС – Стара Загора по гр.д. № 469/2007 г.*).

27. В друго решение, постановено през същата година, същият районен съдия постановява решение по същество за отказ на исканата промяна на името, като приема, че макар обстоятелствата по делото да показват, че лицето е транссексуално, промяната на името му би била в противоречие с приложимото право, доколкото образуването на бащино и фамилно име се определя от пола (*решение № 127 от 20.12.2007 г. на РС – Стара Загора по гр.д. № 469/2007 г.*).

28. Що се отнася до анализа на основателността на молбите, националните съдилища са възприели различни подходи при вземането на решения по молбите за смяна на пола.

а) Някои съдилища са признали смяната на пола въз основа на психологическото самоопределение на дадено лице, без да е необходимо доказателство за хормонално лечение или извършена хирургическа интервенция:

- в решение *решение от 14.12.2000 г. на СРС по гр.д. № 4566/2000 г.*, съдът е установил, че лечението е проведено от сексолог за период от седем години;

- в следните решения : *решение № 1666 от 27.05.2009 г. на РС - Варна по гр.д. № 9012/2007 г.* ; *решение № 330 от 04.02.2015 г. на РС – Пловдив по гр.д. № 2707/2014 г.*, и *решение № 4263 от 16.12.2015 г. на РС – Пловдив по гр.д. № 8987/2015 г.*, съдилищата са счели, че самоопределението, установено чрез медицински експертизи, е достатъчно, за да се вземе решение относно правното преназначаване на пола;

- в следните решения : *решение от 28.10.2011 г. на СРС по гр.д. № 5262/2011 г.*, *решение № 8000 от 3.11.2016 г. на СГС по в.гр.д. № 5037/2015 г.*, и *решение № 2186 от 03.06.2016 г. на РС - Варна по гр.д. № 711/2016 г.*, съдилищата са установили намерение сред жалбоподателите да бъдат подложени на хормонално лечение и хирургическа интервенция; освен това в първото и третото решение съдилищата са пояснили, че правното признаване на смяната на пола в гражданските регистри е условие за завършване на последния етап на преход чрез хирургическа интервенция; във второто решение съдът е заявил, че българската система за общественото здравеопазване признава съществуването на транссексуалност, докато администрацията и законодателството са пренебрегнали това явление и че е логично най-напред да се предостави право на правна промяна на личните данни, преди да се пристъпи към медицински интервенции, които имат необратим ефект;

- накрая, в *решение № 2369 от 29.11.2012 г. на ОС - Варна по в.гр.д. № 2753/2012 г.*, съдът е установил психологическото усещане на лицето и е отбелязал, че лицето също е било подложено на хормонално лечение и медицинска интервенция – и двете неправомерно.

б) Други съдилища признават преназначаването на пола, при условие че е установено, че е приложено хормонално лечение:

- по този начин в следните решения : *решение № 975 от 17.12.2004 г. на ВКС по гр.д. № 310/2004 г.*, и *решение от 15.06.2011 г. на РС - Пазарджик по гр.д. № 343/2011 г.*, в допълнение към хормоналното лечение, засегнатите лица са се подложили и на редица хирургически интервенции, които са довели до смяна на пола; вж. също следните решения : *решение № 99 от 01.02.2008 г. на ОС - Варна по в.гр.д. № 1669/2007 г.*, *решение № 1126 от 06.04.2010 г. на РС - Варна по гр.д. № 10044/2009 г.* и *решение № 34 от 15.03.2013 г. на СРС по гр.д. № 23230/2012 г.*, в които съдилищата са отбелязали, че е започнато

хормонално лечение и са признали необходимостта от правно признаване на смяната на пола преди продължаване на прехода чрез хирургическа интервенция; и *решение № 348 от 25.01.2016 г. на СРС по гр.д. № 43501/2015 г.*, където съдът е взел предвид пълен медицински преход;

- по същата логика някои решения свидетелстват за отказа на съдилищата да признаят смяната на пола, когато жалбоподателите не са започнали хормонално лечение или не са претърпели хирургическа операция (*решение № 1835 от 11.06.2007 г. на РС - Варна по гр.д. № 1953/2007 г.*, *решение № 58 от 23.04.2014 г. на СРС по гр.д. № 11927/2014 г.*, *решение от 11.02.2016 г. на СГС по в.гр.д. № 19280/2014 г.*, *решение № 6899 от 19.05.2016 г. на СГС по в.гр.д. № 3213/2015 г.*, и *решение № 21538 от 21.12.2016 г. на СРС по гр.д. № 6417/2016 г.*, в които съдът е установил, че жалбоподателите са транссексуални, като по третото дело е отхвърлил молбата за признаване на смяната в пола на основание, че не е започнато хормонално лечение, а във всички останали случаи се основава на факта, че не е извършена никаква хирургическа интервенция за промяна на половите белези на жалбоподателите).

Правителството представи разпоредителните части на три други решения, с които жалбоподателите са получили промяна на посочения в гражданските регистри пол. Тъй като причините за тези решения не фигурират в преписката, приетите от съдилищата критерии не са ясни (вж. следните решения: *решение от 09.09.2011 г. на РС - Кърджали по гр.д. № 543/2011 г.*, *решение № 896 от 08.11.2012 г. на РС - Пазарджик по гр.д. № 2286/2012 г.*, и *решение № 48443 от 27.02.2017 г. на СРС по гр.д. № 69626/2016 г.*).

29. В по-скорошно решение от 5 януари 2017 г. Върховният касационен съд е отбелязал, че „българското законодателство посочва, че е възможна смяна на пола (...) и предвижда, че актовете за гражданско състояние могат да се актуализират по време на живота на съответното лице, съгласно член 73 и сл. от Закона за гражданската регистрация, така че е напълно възможно да се направи корекция въз основа на съдебно решение, с което се приема промяната в първоначалното вписване на пола » (*решение № 205 от 5.01.2017 г. на ВКС по гр. д. № 2180/2016 г., III г. о.*). Съдът добави, че „предпоставките (критериите) за смяна на пола не са регламентирани от закона (каквто е случаят например с името) и поради това следва да бъдат определени въз основа на естеството на признатите и защитени индивидуални права, като същевременно се отчита значението на промяната за лицето и за обществото“. Върховният касационен съд поясни, от една страна, че е неподходящо да се налага на транссексуалните лица задължение да се подложат на хирургическа интервенция с цел промяна на телата им против волята им, така че да могат да получат признаване на смяната на

пола. Въпросът за тази интервенция, според Върховния съд, също е спорен съгласно член 128 от Наказателния кодекс. От друга страна, Върховният касационен съд е преценил, че когато жалбоподателите потвърдят своята транссексуалност, „те трябва да докажат пред съдилищата сериозния и непоколебим [характер] на решението си; да потвърдят биологично психологическата и социалната роля, която поемат по отношение на пола си“. Той е счел, че в това отношение е необходимо „да се предприеме най-малкото хормонално лечение с цел смяната на пола“, елемент, който се установява главно в съществуващата съдебна практика.

Според различно становище, приложено към решението на Върховния касационен съд, българското законодателство не предвижда възможност за смяна на пола, по друг начин освен въз основа на първични полови белези, и такава промяна не може да се основава на психологическото усещане за принадлежност към даден пол. Отново според това становище е необходима законодателна реформа, за да се гарантира хуманен подход и да се постигне нормативен баланс между индивидуалните и обществените интереси, когато се разглеждат искания за смяна на пола.

30. Накрая, с решение от 27 април 2020 г. състав на Върховния касационен съд, сезиран с касационна жалба в съдебно производство по иск за смяна на пола, преустанови разглежданото от него производство. Всъщност този състав е установил разминаване в практиката на Върховния касационен съд по този въпрос и е предложил на пленума на тази юрисдикция да приеме тълкувателно решение по следния въпрос: допустимо ли е и ако да, при какви условия, да се признае правно смяната на пола, когато транссексуалността на жалбоподателя е установена (*определение № 86 от 27.04.2020 г. на ВКС по гр. д. № 698/2020 г., IV г. о.*). Производството все още не е приключило.

III. СЪОТВЕТНО МЕЖДУНАРОДНО ПРАВО И ПРАКТИКА

A. Комитет на министрите на Съвета на Европа

Препоръка CM/Res(2010)5 на Комитета на министрите към държавите членки относно мерките за борба с дискриминацията, основана на сексуална ориентация или полова идентичност, от 31 март 2010 г.

31. Съответните части от настоящата препоръка гласят, както следва:

« IV. Право на зачитане на личния и семейния живот

(...)

21. Държавите членки следва да предприемат подходящи мерки, за да гарантират пълното правно признаване на смяната на пола на дадено лице във

РЕШЕНИЕ Я.Т. срещу БЪЛГАРИЯ

всички области на живота, по-специално като позволят името и полът на съответното лице да бъдат сменени в официалните документи своевременно, прозрачно и достъпно; държавите членки следва също така да гарантират, когато е целесъобразно, че недържавните участници признават смяната и внасят съответните промени във важни документи, като например дипломи или удостоверения за работа. »

В. Парламентарна асамблея на Съвета на Европа

1. Резолюция 2048 (2015) относно „Дискриминация на транссексуалните лица в Европа“ от 22 април 2015 г.

32. Съответните части от тази резолюция гласят, както следва:

« 6. (...) Асамблеята призовава държавите членки:

(...)

6.2. по отношение на правното признаване на пола:

6.2.1. да установяват бързи, прозрачни и достъпни процедури, основани на самоопределение, които позволяват на транссексуалните лица да променят името и пола си в свидетелства за раждане, лични карти, паспорти, дипломи и други подобни документи; предоставят тези процедури на всички лица, които желаят да ги използват, независимо от възраст, здравен статус, финансово положение или настоящ или минал период на лишаване от свобода;

(...) »

2. Резолюция 1728 (2010), озаглавена „Дискриминация въз основа на сексуална ориентация и полова идентичност“ от 29 април 2010 г.

33. Съответните части от тази резолюция гласят, както следва:

« 16. Ето защо Асамблеята призовава държавите членки да разгледат тези въпроси, и по-специално:

16.11. за справяне с дискриминацията и нарушенията на човешките права спрямо транссексуалните лица, и по-специално гарантиране на правата на тези лица в законодателството и практиката:

(...)

16.11.2. на официални документи, отразяващи избраната полова идентичност, без предварително задължение за стерилизация или други медицински процедури, като операция за смяна на пола или хормонална терапия;

(...) »

С. Върховен комисар на ООН за правата на човека

Доклад относно дискриминационните закони и практики и актове на насилие срещу лица въз основа на тяхната сексуална ориентация или полова идентичност (A/HRC/19/41) от 17 ноември 2011 г.

34. Съответните части от настоящия доклад гласят, както следва:

„Ж. Признаване на пола и свързани с него въпроси

71. В много държави транссексуалните лица не са в състояние да получат правно признаване на своите предпочитания по отношение на пола, включително смяна на пола и собственото име в официалните документи за самоличност, и поради това се сблъскват с много практически затруднения, включително при кандидатстване за работа, кандидатстване за жилище, банков кредит или социални помощи или пътуване в чужбина.

(...)

73. Комитетът по правата на човека изрази загриженост относно липсата на правно признаване на самоличността на транссексуалните лица. Той призова държавите да признаят правото на транссексуалните лица да сменят пола си, като дадат възможност за издаване на нови актове за раждане, и отбеляза със задоволство приемането на законодателство за улесняване на правното признаване на смяната на пола.

(...)

VII. Заключение и препоръки

(...)

84. Върховният комисар препоръчва на държавите членки:

(...)

з) да улеснят правното признаване на предпочитанията на транссексуалните лица по отношение на пола и да предприемат мерки, които да позволят издаването на нови документи за самоличност, в които се посочват предпочитанията за пола и избраното име, без да се засягат другите права на човека. »

ОТ ПРАВНА СТРАНА

I. ПО ПРЕДПОЛАГАЕМОТО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕН 8 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

35. Жалбоподателят твърди, че отказа на националните съдилища в отговор на иска му за изменение на вписването на пола в гражданските регистри, както и собственото, бащиното и фамилното му имена нарушават правото му на неприкосновеност на личния живот съгласно член 8 от Конвенцията, който гласи следното:

« 1. Всеки човек има право да бъде зачитан личния и семейния му живот, неговото жилище и личната му кореспонденция.

2. Намесата на държавните власти в упражняването на това право е недопустима, освен в случаите, предвидени в закона и необходими в едно демократично общество в интерес на националната и обществената сигурност или на икономическото благосъстояние на страната, за предотвратяване на безредици или престъпления, за защита на здравето и морала или на правата и свободите на другите. »

36. Правителството оборва тази теория.

А. По допустимостта

1. Относно приложимостта на чл. 8 от Конвенцията

37. В конкретния случай жалбоподателят подава жалбата си на основание член 8 от Конвенцията. Правителството не оспорва приложимостта на тази разпоредба.

38. Съдът отбелязва, че правото на неприкосновеност на личния живот включва сексуалната идентификация като аспект на личната идентичност. Това се отнася до всички лица, включително транссексуалните, какъвто е жалбоподателят, независимо дали желаят или не да започнат лечение за преназначаване на пола, одобрено от властите (А.П., *Гарсон и Нико срещу Франция*, № 79885/12 и 2 други, параграфи 92-94, 6 април 2017 г. и *X срещу бившата югославска република Македония*, № 29683/16, параграф 38, 17 януари 2019 г.).

39. Следователно член 8 от Конвенцията е приложим в настоящия случай в частта си за „личния живот“, отнасяща се до молбата на жалбоподателя до съдилищата да получи възможност за промяна в регистрите по гражданското състояние поради смяната на пола си.

2. Относно изчерпването на вътрешните средства за правна защита

40. Правителството възразява срещу неизчерпването на вътрешните средства за правна защита. То изтъква, че процедурата, която трябва да се следва при искане за смяна на пола е чрез средствата за правна защита, предвидени в членове 73 и 76 от Закона за гражданската регистрация във връзка с член 45 от този закон. Жалбоподателят обаче изрично е инициирал само процедура за промяна на името съгласно член 19 от Закона за гражданската регистрация, докато жалбата се е отнасяла до промяната на името и е била допълнително средство за правна защита към предвиденото в раздели 73 и 76 от закона. Правителството счита, че целта на жалбоподателя е била, на основание членове 25 и 27 от закона, след съдебното производство за смяна на пола, да се нанесат промените относно пола му в единния граждански номер и в личното му цифрово досие в гражданските регистри. Според

правителството обаче това не е било възможно и поради това жалбоподателят е бил длъжен изрично да се позове на тези разпоредби, за да могат съдилищата да разгледат основното му искане за смяна на пола, преди да се произнесат по допълнителното искане за промяна на името. За това свидетелства фактът, че решението на районния съд е окончателно по чл. 280 от Наказателно-процесуалния кодекс (ал. 18 по-горе), докато съгласно съдебната практика производствата за изменение на основните елементи на акта за раждане се провеждат пред три нива на юрисдикция (параграфи 24-29 по-горе).

41. Жалбоподателят е отговорил, че е изложил подробно молбата си за правно признаване на смяната на пола пред съдилищата, включително е посочил желанието си необходимите вписвания в гражданските регистри да бъдат изменени, така че думата „мъж“ да замени думата „жена“. За тази цел той заявява, че е обяснил както в писмена форма, така и на съдебните заседания фактическата си лична ситуация, свързана по-специално с транссексуалността му, самоопределението му като мъж и ролята му като баща. Той заявява, че съдилищата правилно са разгледали молбата му и по същество въпроса дали неговият мъжки пол трябва да бъде признат. Той добавя, че съдилищата по тази правна квалификация на исковете, не са обвързани от цитираните от жалбоподателяте разпоредби и че в настоящия случай е било ясно, че съдилищата са объркани от липсата на ясно законодателство, предоставящо право на транссексуалните лица да признават смяната на пола си.

42. От своя страна Съдът отбелязва, че българското законодателство не предвижда никаква процедура, посветена единствено на преназначаването на пола. От друга страна, той отбелязва, че в по-общ план, в членове 73 и 76 от Закона за гражданската регистрация се определя възможността от съдилищата да се поиска да разрешат промяна на съществени лични данни за самоличност, включително пол и единен граждански номер в регистрите и актовете за гражданско състояние (параграф 18 по-горе). След това той отбелязва въз основа на материалите по преписката, че е вярно, че жалбоподателят не е обосновал изрично жалбата си на членове 73 и 76 от въпросния закон. Приложимото право обаче предвижда, че правната квалификация на иск, предявен пред гражданския съд, е задължение на последния (параграф 20 по-горе). Освен това Съдът отбелязва, че както искът на жалбоподателя пред Районния съд, така и жалбата му пред Окръжния съд съдържат точна и конкретна молба, подкрепено с доводи и доказателства за признаването на смяната на пола му с официално вписване в съответните регистри и документи, заедно с молбата му за промяна на имената му (параграфи 10 и 12 по-горе). Съдът заключава, че жалбоподателят действително е подал молба за смяна на пола по същество. Що се отнася до начина, по който националните съдилища

тълкуват това искане, той отбелязва, че Окръжният съд е посочил, че производството се води на основание член 73 от Закона за гражданската регистрация, който Правителството счита за релевантен по настоящото дело. Впоследствие Районния съд разглежда по същество въпроса за транссексуалността на жалбоподателя и молбата му за изменение на вписването на пола в гражданските регистри. Той заключава, че тази промяна не е възможна, преди да се премине към въпроса за смяната на името. Освен това съдът изрично отхвърля молбата за преназначаване на пола в разпоредителната част на решението (параграф 11 по-горе). Окръжният съд следва същите съображения и изцяло потвърждава мотивите на съда от първа инстанция (параграф 13 по-горе).

43. С оглед на тези обстоятелства Съдът счита, че националните съдилища биха могли да разберат смисъла на иска на жалбоподателя. Освен това, от преписката не е видно, че те са поискали разяснение от жалбоподателя, като са го помолили да уточни правните разпоредби на производството, което е искал да образува, както националното право му позволява да го направи (параграф 20 по-горе). Както изглежда, жалбоподателят е отправил ясно искане за правно признаване на смяната на пола му и то е било разгледано от съдилищата по същество, а не само по отношение на неговата допустимост, Съдът не може да се съгласи с твърдението на Правителството, че жалбоподателят не е представил искането си по същество пред националните органи.

44. Що се отнася до обстоятелството, че решението на втора инстанция не е било преразгледано от Върховния касационен съд, Съдът отбелязва, от една страна, че решението е включвало позоваване, според което касационното разглеждане е било изключено (параграф 13 по-горе). Освен това той отбелязва, че Правителството не твърди, че жалбоподателят не е подал касационна жалба. По-скоро доводите на правителството са, че жалбоподателят е трябвало да преформулира молбата си пред окръжните съдилища, като изрично се позове на членове 73 и 76 от Закона за гражданската регистрация във връзка с член 45 от същия, за да може молбата му да бъде разгледана на три нива на компетентност (параграф 40 по-горе).

45. С оглед на гореизложеното Съдът счита, че жалбите, подадени от жалбоподателя, са позволили на националните юрисдикции да разгледат по същество жалбите, които той понастоящем подава пред Съда. Поради това Съдът отхвърля възражението на Правителството за неизчерпване на вътрешните правни средства за защита съгласно член 35, параграф 1 от Конвенцията.

3. Относно статута на жертва на жалбоподателя

46. Правителството счита, че жалбоподателят не може да твърди, че е жертва на нарушение на разпоредбите на Конвенцията. Според Правителството жалбоподателят като цяло се оплаква от

законодателството относно смяната на пола, а не от прилагането на закона към него. Правителството е привело доводи, според които не може да се счита, че жалбоподателят е подал валидна молба до съдилищата с цел смяна на пола (параграф 40 по-горе).

47. Жалбоподателят твърди, че е представил молбата си за смяна на пола по същество пред националните съдилища и се позовава на доводите, изложени в параграф 41 по-горе.

48. Съдът вече е установил, че жалбоподателят е използвал средство за правна защита, с което е изразил желанието си смяната на пола му да бъде признато в официалните регистри и документи и което позволява на националните съдилища да разгледат този въпрос (параграфи 42 - 45 по-горе). С окончателното решение на Окръжния съд от 19 февруари 2016 г. на жалбоподателя е отказано признаване на смяната на пола му и изменението от „жена“ на „мъж“.

49. Поради това Съдът заключава, че жалбоподателят може да претендира, че е жертва на предполагаемото нарушение на член 8, по смисъла на член 34 от Конвенцията.

4. Заключение относно допустимостта

50. Като намира, че жалбата не е явно необоснована по смисъла на чл. 35 параграф 3, буква а) от Конвенцията или недопустима на друго основание, Съдът я счита за допустима.

В. Фактическа обстановка

1. Доводи на страните

51. Жалбоподателят, който се идентифицира като транссексуален, заявява, че желае да се подложи на медицинска и правна смяна на пола. Той обяснява, че с оглед на забраната за стерилизация на репродуктивни органи, предвидена в чл. 128 от Наказателния кодекс, той не може да се подложи на пълно медицинско лечение, докато съдът не признае неговото преназначаване. Твърди, че е подал молба за смяна на пола и името си в съдилищата. При все това отказът на последните в това отношение се основава на общ закон, а именно Закона за гражданската регистрация. Жалбоподателят твърди, че този закон не се отнася конкретно до критериите за удовлетворяване на искане за смяна на пола, поради което националните съдилища са установили различна и противоречива съдебна практика. В конкретния случай липсата на подходяща правна рамка е мотивирало съдилищата да отхвърлят искането му за смяна на пола. Всъщност последните считат, че смяната на пола не е възможна съгласно природните закони и по отношение на правото. По този начин той е бил поставен в състояние на несигурност по отношение на личния си живот и признаването на истинската си

идентичност, ситуация, която продължава да му дава постоянно усещане за неадекватност, тревожност и неудобство в ежедневието. Според жалбоподателя тази ситуация противоречи на заключенията на Съд по дело *А.П., Гарсон и Нико*, посочено по-горе.

52. Правителството счита, че жалбоподателят е започнал само процедура за промяна на името и че съображенията на съдилищата относно идентифицирането му като транссексуално лице са били направени само във връзка с имената. Освен това той отправя искане към Съда да отбележи неотдавнашното развитие на съдебната практика на националните съдилища, според която вече е възможно транссексуалните лица да защитават своята идентичност (параграфи 25-29 по-горе). Той изтъква, че съдилищата, като запазват разумна свобода на преценка по отношение на защитата на обществен интерес, ясно следват линия, която улеснява процеса на законно сексуално преназначаване, без да подлагат засегнатите лица на предварителна медицинска интервенция. Той твърди, че в конкретния случай, жалбоподателят не е бил обвързан с такова задължение. Правителството заключава, че не е нарушило нито отрицателните, нито положителните си задължения по член 8 от Конвенцията по отношение на жалбоподателя.

2. Участие на трети страни

а) ADF International

53. Третата страна участник „*ADF International*“ заяви, че държавите членки подхождат към въпросите, свързани с правния статут на половете и следователно със смяната на пола, по много различен начин. От там посочват, че анализът на съдебната практика на Съда показва, че Съдът е признал, че държавите разполагат със свобода на преценка при регламентирането на тези въпроси, както и че медицинските и психиатричните становища също се различават по отношение на естеството на транссексуалността и хирургическата интервенция. Поради тези причини, той счита, че член 8 от Конвенцията не може да се тълкува като налагащ „добри практики“, които държавите членки да следват по отношение на административните процедури, свързани с преназначението на пола. Той добавя, че доказателственото изискване за „пълна хирургическа смяна на пола“ също води до различни практически последици и не може да се разглежда просто като произволно и неоснователно правно изискване.

54. Следователно, според „*ADF International*“, трябва да се прилага предпазлив подход към исканията за преназначаване на пола въз основа на усещаната идентичност без доказателства за медицинско или хирургическо лечение. Приемането на такива искания би създавало

значителна несигурност и би изисквало от държавите да признаят официално тези промени единствено въз основа на самоопределение.

в) Български хелзинкски комитет

55. Българският хелзинкски комитет представя заключенията си относно състоянието на вътрешното право за преназначаване на пола въз основа на проучване на правните разпоредби (параграфи 15-22 по-горе) и тринадесет примера на съдебна практика, дванадесет от които са решения, цитирани в параграфи 24-29 по-горе, като един е свързан със случая на жалбоподателя. Той твърди, че при липсата на подходяща правна рамка за смяна на пола за заинтересованите лица не е ясно какви точно стъпки трябва да извършат, за да изменят официалните документи своевременно, прозрачно и достъпно. Българският хелзинкски комитет добавя, че неясните според него изисквания на закона водят до непоследователна и противоречива съдебна практика, която създава несигурност за транссексуалните лица и пречки пред правното им признаване. За тази трета страна, встъпила в производството, несъответствието на съдебната практика е видимо на няколко нива. В тази връзка Българският хелзинкски комитет заявява, че съдилищата не следват една и съща съдебна процедура, което би имало последици за призованите страни, за тежестта на доказване или за възможностите за обжалване. След това, според него не е ясно дали жалбоподателите са били задължени да започнат хормонално лечение или да се подложат на хирургическа интервенция за смяна на пола и от какъв вид, преди да подадат молба за смяна на пола. И накрая Българският хелзинкски комитет счита, че доказателствата, които трябва да бъдат представени в производството, не са уточнени.

с) Съвместно встъпване в производството на *Трансджендър Юрън*“, „ИЛГА-Юрън“ и Фондация „Ресурсен център – Билитис“

56. Тези встъпили трети страни преразглеждат съответната съдебна практика на Съда по отношение на правото на транссексуалните лица да получат правно признаване на своята сексуална идентичност. Те се позовават на решението *Хамалайнен срещу Финландия* ([GC], №37359/09, ЕСПЧ 2014), в което Съдът отбелязва, че в 24 държави членки, включително България, през 2014 г. няма ясна правна рамка, уреждаща правното признаване на пола (*същото*, параграф 32). Понастоящем, според проучванията на встъпилите страни, седемнадесет държави членки (Албания, Андора, Армения, Австрия, България, Кипър, Грузия, Унгария, Лихтенщайн, Литва, Люксембург, Северна Македония, Молдова, Монако, Русия, Сан Марино и Сърбия) все още са в това положение. Встъпилите страни считат също така, че с оглед на неотдавнашните събития, включително прочита на решенията на Съда по дело *А.П., Гарсон и Нико* (посочени по-горе), в държавите

членки се наблюдава ясна тенденция към по-голяма автономия на засегнатите лица в контекста на производствата за правно признаване на преназначаване на пола. Освен това според тези трети встъпили в производството страни, според решението *А.П., Гарсон и Нико* (посочен по-горе), правното признаване на пола не трябва да зависи от операция или медицинско лечение.

57. Встъпилите организации *Трансджендър Юрп*“, *„ИЛГА-Юрп“* и *Фондация „Ресурсен център – Билитис“* също обясниха липсата на яснота в българската законодателна рамка и съдебна практика. Резултатът във всеки отделен случай зависи от личното мнение на съдиите относно тълкуването на закона, както и от познанията им по въпроси, свързани с транссексуалността или приложимите стандарти за правата на човека.

58. Тези организации отбелязват скорошна тенденция в съдебната практика, изключваща изискването за предходна хирургическа интервенция, което беше потвърдено с решение на Върховния касационен съд, постановено през януари 2017 г. (параграф 29 по-горе). При все това встъпилите страни считат, че това решение би могло да усложни бъдещи решения с оглед на следните забележки, изразени от Върховния съд: „[ищите] трябва да докажат пред съдилищата сериозния и непоколебим [характер] на решението си да потвърдят биологично психическата и социалната си роля“ като „най-малкото“ започнат хормонално лечение в съответствие със съществуващата съдебна практика. Те смятат, че подобно изискване може да бъде проблематично за някои хора, особено за тези, чието физическо състояние не би им позволило да се подложат на терапия.

3. Съображения на Съда

59. Съдът отбелязва, че искът на жалбоподателя по настоящото дело се основава на отказа на съдилищата да изменят по-конкретно вписването на пола му в гражданските регистри и по този начин да признаят законно принадлежността му към мъжкия пол. Той отбелязва също така, че жалбоподателят изтъква, че основната причина за този отказ е липсата на подходяща правна рамка в съответствие с член 8 от Конвенцията, позволяваща на съдилищата да удовлетворят молбата му. Той отбелязва също, че страните предполагат, че тази жалба засяга както „намеса“, така и положително задължение.

60. Във връзка с това Съдът припомня, че въпреки че основната цел на член 8 от Конвенцията е защитата на лицата срещу произволна намеса от страна на публичните органи, не е достатъчно държавата да бъде принудена да се въздържа от такава намеса: към това негативно задължение могат да бъдат добавени положителни задължения, присъщи на ефективното зачитане на личния или семейния живот. Границата между положителните и отрицателните задължения на

държавата съгласно член 8 от Конвенцията не се поддава на точно определение, но принципите, приложими към първите, са сравними с тези, приложими към вторите. При определяне на наличието на задължение – положително или отрицателно – трябва да се вземе предвид правилният баланс между общия интерес и интересите на отделния човек (вж. по-специално *Сьодерман срещу Швеция*, №5786/08, параграф 78, ЕСПЧ, 2013 г.).

61. В подобни случаи Съдът е счел за по-подходящо да разгледа твърденията, свързани с отказа за преназначаване на пола, от гледна точка на положителните задължения за гарантиране на зачитането на сексуалната идентичност на лицата (вж. например *Хамалайнен*, посочен по-горе, параграфи 62-64, *А.П., Гарсон и Нико*, посочен по-горе, параграф 99, *С. В. срещу Италия*, № 55216/08, параграфи 60-75, 11 октомври 2018 г. и *Х срещу бившата югославска република Македония*, посочен по-горе, параграфи 66-71). С оглед на фактите и забележките на страните Съдът счита, че основният въпрос, който следва да бъде решен в конкретния случай, е дали действащата регулаторна рамка и решенията, взети по отношение на жалбоподателя, показват, че държавата е изпълнила положителното си задължение да зачита неприкосновеността на личния живот на жалбоподателя, по-специално по отношение на аспекта, свързан със сексуалната му идентичност.

62. Общите принципи, приложими към оценката на положителните задължения, са обобщени в решение *Хамалайнен* (посочен по-горе, параграф 65-67, с цитираните в него препратки).

63. Освен това, що се отнася до уравнивяването на конкурентните интереси, Съдът подчертава особено значение на въпросите, свързани с един от най-важните аспекти на неприкосновеността на личния живот, а именно правото на сексуална идентичност, област, в която договарящите се държави се ползват с ограничена свобода на преценка (*Хамалайнен*, посочено по-горе, параграф 67, *А.П., Гарсон и Нико*, посочено по-горе, параграф 123 и *С. В. срещу Италия*, посочено по-горе, параграф 62).

64. Следователно основният въпрос, който възниква, е дали с оглед на свободата на преценка, с която разполага, България е постигнала справедлив баланс между обществения интерес и частния интерес на жалбоподателя да постигне промяна в посочването на пола му в официалните документи.

65. Съдът отбелязва на първо място, че дори българското законодателство да не предвижда единна специфична процедура за молби за смяна на пола, от членове 73 и 76 от Закона за гражданска регистрация (параграф 18 по-горе) може да се направи извод за откриването на процедура, която да позволи на жалбоподателя промяната на посочването на пола в гражданските регистри. Освен това в тези разпоредби изрично се посочва, че са възможни само съдебни, а

не административни средства за правна защита, за да се признае промяната на пола (параграф 18 по-горе). Други разпоредби на вътрешното право също се отнасят до последиците от смяната на пола, което също потвърждава възможността за официално признаване на тази промяна, като чл. 4, ал. 1 и 2 от Закона за защита от дискриминация, който включва промяната на пола като една от защитените характеристики на дискриминацията (параграф 23 по-горе).

66. Жалбоподателят оспорва достатъчността на тези разпоредби, в смисъл че не съществува специална процедура за преназначаване на пола. Съдът отбелязва обаче, че вече е установил, че националните съдилища са квалифицирали молбата на жалбоподателя като формулирана въз основа на член 73 от Закона за гражданската регистрация, и че са разгледали въпроса за смяната на пола като аргумент за отхвърляне на възражението на Правителството за неизчерпване на вътрешни правни средства за защита (параграф 42 по-горе). Освен това Съдът отбелязва, че съгласно националната съдебна практика, развита след 2000 г., т.е. след влизането в сила на Закона за гражданската регистрация от 1999 г., по-голямата част от националните съдилища са се позовали на общата процедура по член 73 от този закон, предвиждаща промяна на основните данни на гражданските актове, когато са били сезирани с молба за промяна на упоменаването на пола (параграф 25 по-горе). Съдът отбелязва, че само едно от съдебните решения, представени му от страните, свидетелства за отказ да разгледа молба за смяна на пола с мотива, че съдът тълкува правните разпоредби като непредоставящи такава промяна (параграф 26 по-горе). Този изолиран случай, настъпил през 2007 г., около девет години преди окончателното решение по делото на жалбоподателя, не позволява на Съда да заключи, че липсата на процедура, посветена единствено на преназначението на пола само по себе си, не е позволило на съдилищата да разгледат молбата на жалбоподателя (вж. *противно, Решение по дело X срещу бивша югославска република Македония*, параграф 68, в което Съдът е взел предвид факта, че Правителството не е представило доказателства, за да заключи, че е установена съдебна практика относно преразпределението на пола с цел запълване на законодателната празнина).

67. Така Съдът установява, че така описаната и приложена в конкретния случай правна рамка е позволила на жалбоподателя да подаде и да разгледа по същество молбата си, свързана с преназначаването на пола му.

68. След това Съдът отбелязва, че жалбоподателят е искал да се подложи на операция, за да завърши процеса по смяна на пола, но е можел да го направи само след предварително признаване на тази смяна със съдебно решение (параграфи 14 и 51 по-горе). Освен това той отбелязва, че жалбоподателят не твърди, че е бил принуден да се

подложи на такава интервенция против волята си и единствено с цел да получи правно признаване на сексуалната си идентичност. Напротив, доказателствата в преписката показват, че съответното лице е искало да използва хирургическа интервенция, за да хармонизира физическия си вид със сексуалната си идентичност. Следователно за разлика от *А.П., Гарсон и Нико* (посочен по-горе, параграф 135), нарушение на физическата неприкосновеност на жалбоподателя, което противоречи на член 8 от Конвенцията, не е изложено на риск в настоящия случай (*С. В. срещу Италия*, посочено по-горе, параграф 65).

69. Поради това Съдът се приканва да прецени дали отказът на съдилищата да уважат искането на жалбоподателя за промяна на пола му в гражданските регистри представлява непропорционално нарушение на правото му на зачитане на личния му живот.

70. Доказателствата показват, че националните съдилища са установили, че жалбоподателят е транссексуален (параграфи 11-13 по-горе) въз основа на подробна информация за неговото психологическо и медицинско състояние, както и за неговия социален и семеен начин на живот. Те обаче отказват да разрешат промяна на посочването на пола в гражданските регистри. Съдът припомня, че напълно приема, че запазването на принципа, че лицата нямат право да разполагат със своя статут по-специално по отношение на име и пол, гарантирането на надеждността и последователността на гражданското състояние и в по-широк план на изискването за правна сигурност е в обществен интерес и обосновава въвеждането на строги процедури, по-специално с цел проверка на основанията на молба за правна промяна на самоличността (вж. *mutatis mutandis*, *А.П., Гарсон и Нико*, посочено по-горе, параграф 142 и *С. В. срещу Италия*, посочено по-горе, параграф 69).

71. Въпреки това Съдът може само да констатира, че мотивите за решенията на съдилищата, с които се отхвърля молбата на жалбоподателя, се позовават на различни доводи и въпреки това се основават на три основни елемента. Първо, съдилищата са изразили убеждението, че смяната на пола не е възможна, ако при раждането лицето има противоположни полови белези. На второ място, те са счели, че само социално-психологическият стремеж на дадено лице не е достатъчен, за да се удовлетвори искане за смяна на пола. Накрая и във всеки случай националното законодателство не предвижда критерии за такава смяна от правна гледна точка (параграфи 11-13 по-горе). По последната точка Съдът отбелязва, че Окръжният съд изрично е заявил, че не придава значение на тенденцията в съдебната практика, според която преназначаването на пола следва да бъде признато независимо от продължението на предходно медицинско лечение (параграф 13 по-горе). Така съдебните органи са установили, че жалбоподателят е започнал процес на смяна на пола, който е променил физическия му вид и че социалната и семейната му идентичност вече е била на мъж от

дълго време. Те обаче са счели по същество, че е в общ интерес да не се разрешава правната смяна на пола, като след това са отхвърлили молбата. Съдът отбелязва, че съдилищата по никакъв начин не са изложили мотивите си относно точното естество на този общ интерес и в рамките на предоставената свобода на преценка, не са направили опит да балансират този интерес с правото на жалбоподателя за признаване на неговата сексуална идентичност. При тези обстоятелства Съдът не можел да установи кои са причините от общ интерес, довели до отказ за привеждане в съответствие на мъжкия статут на жалбоподателя с подходящо вписване в гражданските регистри.

72. Съдът разглежда това като липса на мотиви относно признаването на сексуалната идентичност на жалбоподателя, което поставя жалбоподателя за неоправдан и непрекъснат период от време в тревожна ситуация, пораждаща чувство на уязвимост, унижение и безпокойство (вж. *mutatis mutandis*, *Кристин Гудуин, срещу Обединеното кралство* [GC], № 28957/95, параграф 77-78, ЕСПЧ 2002-VI).

73. Разглежданите по настоящото дело съдебни решения датират от 2015 г. и 2016 г. Съдът отбелязва с интерес решението на Върховния касационен съд от 5 януари 2017 г., представено от страните, което потвърждава вече съществуващата практика, според която, въпреки липсата на процедура, посветена единствено на смяната на пола, последната може да бъде призната чрез живота на дадено лице съгласно българското законодателство. Що се отнася до условията за преназначаване на пола, коментирани в това решение, в конкретния случай Съдът не е компетентен да анализира абстрактно тяхната съвместимост с Конвенцията. Той отбелязва и неотдавнашното искане за тълкувателно решение от пленарната асамблея на Върховния касационен съд в тази област (параграф 30 по-горе). В този контекст Съдът счита, че е необходимо да се позове на препоръките, издадени от международни органи, по-специално Комитета на министрите и Парламентарната асамблея на Съвета на Европа, както и Върховния комисар на ООН по правата на човека, относно мерките за борба с дискриминацията, основана на сексуална ориентация или полова идентичност, включително препоръката към държавите да разрешат своевременно, прозрачно и достъпно изменение на името и пола в официалните документи (параграфи 31-34 по-горе).

74. С оглед на тези елементи Съдът заключава, че отказът на националните органи да признаят законно преразпределението на пола на жалбоподателя, без да посочат достатъчни и релевантни причини за това и без да обяснят защо в други случаи такова преразпределение би могло да бъде признато, неоправдано нарушава правото на жалбоподателя на зачитане на личния му живот.

75. Съответно е налице нарушение на член 8 от Конвенцията.

II. ОТНОСНО ПРИЛОЖЕНИЕТО НА ЧЛЕН 41 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

76. Съгласно член 41 от Конвенцията,

„Ако Съдът заяви, че е имало нарушение на Конвенцията или на нейните протоколи и ако вътрешното законодателство на Високодоговарящата се страна допуска само частично обезщетение, Съдът, ако е необходимо, постановява предоставянето на справедливо обезщетение на потърпевшата страна. »

A. Вреди

77. Жалбоподателят претендира 10 000 евро (EUR) за неимуществени щети, които смята, че е претърпял в резултат на трудностите, с които се е сблъскал като непризнато транссексуално лице, и безпокойството, тревогата и унижението, които е изпитал.

78. Правителството оспорва тези твърдения, които счита за неоснователни и прекомерни. То добавя, че няма причинно-следствена връзка между предполагаемото нарушение и исканата морална щета.

79. Съдът счита, че предвид обстоятелствата по делото жалбоподателят следва да получи 7500 EUR за неимуществени щети.

B. Разходи и разноси

80. Освен това жалбоподателят претендира 1100 лв. (BGN), т.е. приблизително 550 евро, за разходи и разноси, направени пред националните съдилища, и 3600 евро за разходи за представяне, изчислени въз основа на 45 работни часа, т.е. почасово възнаграждение в размер на 80 евро, във връзка с производството пред Съда. Освен това претендира сумата, присъдена от Съда, да бъде изплатена директно по банковата сметка на представителката му.

81. Правителството счита тези претенции за прекомерни.

82. Според съдебната практика на Съда жалбоподателят може да получи възстановяване на своите разходи и разноси само доколкото са установени тяхната реалност, необходимост и разумност. В конкретния случай, с оглед на документите, с които разполага, и на съдебната си практика, Съдът счита цялата поискана сума за разумна. Поради това отсъжда за жалбоподателя сумата от 4150 EUR за всички направени разходи.

C. Лихва за забава

83. Съдът счита за подходящо да изчисли размера на лихвения процент за забава на основа лихвения процент по пределната ставка за заем на Европейската централна банка, увеличен с три процентни пункта.

ПО ТЕЗИ ПРИЧИНИ СЪДЪТ, ЕДИНОДУШНО

1. *Обявява* жалбата за допустима;
2. *Постановява*, че е налице нарушение на член 8 от Конвенцията;
3. *Постановява*,
 - а) че държавата ответник трябва да заплати на жалбоподателя в срок от три месеца от деня, в който съдебното решение стане окончателно в съответствие с член 44, параграф 2 от Конвенцията, следните суми, които се изчисляват в български лева по курса, приложим към датата на изплащането):
 - i. 7500 EUR (седем хиляди и петстотин евро) плюс всяка сума, която може да се дължи като данък, за неимуществени вреди;
 - ii. 4150 евро (четири хиляди сто и петдесет евро), плюс всяка сума, която може да бъде дължима от жалбоподателя като данък, за разходи и разноски, които трябва да бъдат платени по банковата сметка на представителя на жалбоподателя;
 - б) че след изтичането на този срок до плащането им, тези суми се увеличават с проста лихва в размер, равен на този на пределната ставка по заеми на Европейската централна банка, приложима през този срок, увеличена с три процентни пункта;
4. *Отхвърля* молбата за справедливо обезщетение в останалата част.

Изготвено на френски език и оповестено в писмен вид на 9 юли 2020 г. съгласно член 77, параграфи 2 и 3 от Правилника на Съда.

Виктор Соловейчик
Заместник-секретар

Сиофра О'Лиъри
Председател